

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Encyclopaedia Britannica. Ready Reference, 2006. URL: CD-ROM. © Encyclopaedia Britannica, Inc. 1994–2005, Merriam-Webster, Inc. © Zero G Software, Inc. 2005 © Sun Microsystems, Inc. 1994–2005.
2. Geeraerts D. Meaning and definition. *A Practical Guide to Lexicography*. John Benjamins Publishing Co., 2003. P. 83–93.
3. Gouws R.H. Types of articles, their structure and different types of lemmata. *A Practical Guide to Lexicography*. John Benjamins Publishing Co., 2003. P. 34–43.
4. Hartmann R.R.K. Teaching and Researching Lexicography. Pearson Education Limited, 2001. 211 p.
5. Jackson H. Words and their meaning. London, New York: Longman, 1988. 279 p.
6. Landau S.I. Dictionary making. *Lexicography. Critical concepts. Volume I. Dictionaries, compilers, critics and users*. London and New York : Routledge, 2003. P. 83–97.
7. Longman Dictionary of English Language and Culture. Ed. by D. Summers. Pearson Education Limited, Second Impression, 2006. 624 p.
8. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. Lexicon Publications, Inc. Danbury, CT, 1993. 1216 p.
9. Paperback Oxford English Dictionary. Ed. by C. Soanes, S. Hawker, J. Elliot. Oxford University Press, Sixth edition, 2006. 897 p.
10. Saphou-Bivigat G.A theoretical model for an encyclopaedic dictionary for the Gabonese languages with reference to Yilumbu. Stellenbosch University, 2010. 284 p.
11. Svensén B.A handbook of lexicography: the theory and practice of dictionary-making. Cambridge University Press, 2009. 552 p.
12. The Random House dictionary of the English language. Ed. in chief: J. Stein, managing ed. L. Urdang. New York : Random House, 1967. 2059 p.

УДК 81'42 (045)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ЕЛЕКТОРАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

SPECIFITIES OF MODERN ELECTORAL DISCOURSE ORGANIZATION

Кобзева О.О.,
 orcid.org/0000-0003-1909-9808
 кандидат філологічних наук,
 викладач кафедри іноземної філології
 КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
 Харківської обласної ради

У статті розглядаються системоутворюючі характеристики і основні функції політичного дискурсу, а також різні підходи до його вивчення. Проведений аналіз дає змогу визначити електоральний дискурс як жанр політичного дискурсу; встановлюються його структурні особливості.

Ключові слова: політичний дискурс, електоральний дискурс, функції, жанрові ознаки, інституційність.

В статье рассматриваются системообразующие характеристики и основные функции политического дискурса, а также различные подходы к его изучению. Проведенный анализ позволяет дать определение электоральному дискурсу как жанру политического дискурса; устанавливаются его структурные особенности.

Ключевые слова: политический дискурс, электоральный дискурс, функции, жанровые признаки, институциональность.

The article focuses on the systemical and forming characteristics and the main functions of political discourse; various approaches to its study are considered. The analysis also admits us to define electoral discourse as a genre of political discourse; its structural features are established.

Key words: political discourse, electoral discourse, functions, genre features, institutionalism.

Постановка проблеми. До актуальних проблем сучасного мовознавства належить вивчення використання мови в різних соціальних контекстах на підґрунті оперування індивідом немовним і мовним знанням. Значна кількість таких

мовознавчих досліджень здійснюється у межах нового напрямку аналізу – дискурсології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне розуміння дискурсу сягає корінням у розвідки англomовних дослідників (Т. ван Дейк,

Д. Шиффрін) та дістає уточнення в працях вітчизняних авторів (А.П. Мартинюк, О.І. Морозова, І.Є. Фролова, І.С. Шевченко та інші). У дискурсивній діяльності розрізняють два основні типи: інституційні та неінституційні дискурси. Також пропонується диверсифікувати дискурси за типами, на підґрунті певної сфери комунікації, й за різновидами, на основі стратегії та чинника комунікантів [1].

При цьому розуміння дискурсу як культурно-соціального феномена зумовлює необхідність урахування національно-мовної характеристики.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз основних характеристик електорального дискурсу (ЕД) та виявлення його структурних і функціональних особливостей.

Об'єктом дослідження виступає американський електоральний дискурс, що належить до інституційних дискурсів, становить підтип політичного дискурсу, оскільки належить до цієї сфери спілкування, та реалізується засобами американського варіанта англійської мови, використовуваними представниками відповідного національно-мовного менталітету.

Виклад основного матеріалу. Сучасні лінгвісти не мають конкретного визначення поняття «політичний дискурс». Тому у нашому розумінні політичний дискурс – це спосіб комунікації, який зосереджений на вербальному та невербальному обміні думками, ідеями, пропозиціями учасників політичного життя відповідно до їх переконань. Політичний дискурс реалізується як в усній, так і в письмовій формах. До усної форми політичного дискурсу можна віднести публічні виступи політиків, їхні виступи на радіо, телебаченні, інтерв'ю, прес-конференції, парламентські дебати, теле- та радіоновини. До письмової форми політичного дискурсу відносять різноманітні документи – договори, протоколи, угоди, рубрики політичних новин у пресі, політичні плакати та листівки [2].

Як передумова комунікації дискурс має дві характеристики: 1) він співвіднесений із поняттями комунікативної (мовленнєвої) компетенції та соціалізації; 2) він є засобом встановлення лідерства. Встановлення правил створення і правил розуміння текстів дає змогу переконувати, впливати, спрямовуючи й навіть уніфікуючи думки й поведінку. Саме тому дискурс співвідносять із поняттям влади та політики як сфери його реалізації [2].

Тобто коли ми говоримо про комунікативні процеси в політичній сфері, то маємо на увазі таке явище, як політичний дискурс.

Політичний дискурс, будучи різновидом інституційного, має низку специфічних ознак, визначенню та дослідженню яких присвячені сучасні дослідження.

Наприклад, В.З. Дем'янков вважає, що політичний дискурс варто досліджувати з трьох позицій: *філологічної*, як і будь-який інший текст із залучанням політичного та ідеологічного фонів; *соціопсихолінгвістичної* – під час вимірювання ефективності для досягнення політичних цілей мовця; *індивідуально-герменевтичної*, яка дає змогу виявити персональні сенси автора та/або інтерпретатора дискурсу в певних обставинах [3]. Подібний підхід пояснює, що розуміння політичного дискурсу, призначення якого полягає у навіюванні адресату прогнозованих дій та/або оцінок, неможливе без знань фону, очікувань автора та аудиторії, прихованих мотивів, сюжетних схем [3, с. 48]. До основних характеристик політичного дискурсу В.З. Дем'янков відносить оцінність та агресивність, ефективність, а також відстоювання позиції.

О.Л. Міхальова розглядає політичний дискурс як специфічний різновид дискурсу взагалі, який володіє набором системно-утворюючих ознак [4]. А саме: 1) мета спілкування, 2) учасники спілкування, 3) спосіб спілкування. Маніпулятивний характер політичного дискурсу проявляється в боротьбі за владу. Аналіз комунікативних ролей учасників політичного дискурсу підтверджує його полісуб'єктність: а) суб'єкт політичної дії 1 – адресант, б) суб'єкт політичної дії 2 – прямий адресат, в) суб'єкт політичної дії 3 – адресат-спостерігач. Вибір учасником комунікації засобу спілкування, тобто стратегій мовленнєвої поведінки та реалізуючих їх мовленнєвих тактик визначає мету полісуб'єктного спілкування в політичному дискурсі. У межах когнітивно-дискурсивної парадигми політичний дискурс зумовлюється типом соціальної активності, в межах якої він здійснюється, та інтенційним фактором, який визначає вибір засобів спілкування [4].

На думку А.П. Чудінова, у політичному дискурсі повинні бути компоненти, які присутні у свідомості мовця і слухача або читача, компоненти, які впливають на формування та сприйняття мовлення [5, с. 50].

О.Н. Паршина відносить до комунікативних особливостей політичного дискурсу інституційність, конвенціональність і публічність. А під самим політичним дискурсом розуміє мовленнєву діяльність політичних суб'єктів. [6].

О.І. Шейгал визначає політичний дискурс як сукупність усіх мовленнєвих актів, що здійсню-

ються в процесі політичних дискусій [7, с. 16]. Також це поняття описують як сукупність текстів, що виникають у процесі політичної діяльності й так чи інакше корелюють один з одним. При цьому дискурс часто продукується не індивідуальним, а колективним суб'єктом, наприклад партією, рухом, політичними або соціальним інститутом [7, с. 76].

Політичний дискурс виконує цілком конкретні функції, серед основних з них можна назвати такі:

– *персуазивна функція* – вплив адресанта на адресата через усне або письмове повідомлення з метою переконання в чому-небудь, заклик до вчинення або не вчинення певних дій [8, с. 26] ;

– *сугестивна функція* – прихований вплив, передусім усний, внаслідок якого «хтось засвоїв якісь наміри, установки, цілі, перебуваючи в атмосфері усвідомлюваної свободи вибору» [9, с. 27], тобто навіювання, наведення на певні думки за ослабленого контролю з боку свідомості в процесі отримання і обробки інформації [9, с. 3];

– *інформативна функція* – повідомлення адресату про ті чи інші політичні події є, скоріше, допоміжною функцією політичного дискурсу, оскільки виступи політиків украї рідко бувають емоційно нейтральними і вільними від реалізації функцій, зазначених вище;

– *експресивна функція* – це відображення індивідуальності адресанта, яке безпосередньо впливає на його повідомлення, кінцевою метою яких є здійснення емоційного або інтелектуального впливу на адресата [10, с. 72];

– *комунікативна функція* – полегшує спілкування адресанта з адресатами, орієнтує адресатів і дає змогу мовцю розглядати ситуацію з їх ракурсу, що зводить до мінімуму можливість непорозуміння.

Електоральний дискурс має всі ознаки політичного дискурсу і виконує всі характерні для нього функції, однак є значна особливість, що дає змогу виділяти його як самостійний дискурс, як підтип політичного – це той факт, що електоральний дискурс належить до конкретної комунікативної ситуації та має чіткі часові обмеження – агітаційний період, регламентований законом. Саме це визначає специфіку передвиборчого дискурсу і позбавляє його сенсу поза встановленими часовими рамками.

Аналіз дискурсу в сучасній аналітиці процесів, які відбуваються у суспільстві, відіграє не меншу роль, ніж аналіз тенденцій і закономірностей. Для того щоб раціонально зрозуміти, пояснити та певною мірою передбачити поведінку людей як членів суспільства, необхідно звернутись до таких

понять, як інформація, комунікація, дискурс. Дискурсивний простір не існує сам по собі, він повинен бути не стільки об'єктом, скільки предметом дослідження, його можна вивчати як дискурсивний вимір певного соціального феномена, який дає змогу краще його зрозуміти. Особливо важливим є дискурсивний вимір у таких соціальних явищах, де головну роль відіграє циркулювання інформації.

Тому аналіз політичного явища вибори з погляду наявного навколо нього дискурсивного простору видається плідним. По-перше, аналіз дискурсивного виміру цього підвиду політичного дискурсу дає змогу уявити, як відбувається легітимація у свідомості суспільства, наскільки комунікативні практики, пов'язані з виборами, допомагають контекстній цінності. По-друге, електоральний дискурс допомагає членам соціуму розкрити сенс акту виборів у конкретному інформаційному та культурному просторі.

Електоральний дискурс трактується як «інтерактивна мовленнєво-розумова діяльність, обмежена інституційними рамками політичної сфери й керована глобальною комунікативною інтенцією – здійснення впливу на електорат задля отримання/утримання влади шляхом конструювання позитивного іміджу власної політичної сили й руйнації іміджу політичної сили опонента» [2].

Розглянемо вибори як процес прийняття рішення, самовизначення. Виборець здійснює свій вибір на основі наявної у нього інформації. Розуміючи вразливість «презупції раціонального вибору», зазначимо, що для «запуску» тієї системи, яка відповідає за раціональність, людям потрібна причина, імпульс (reasoning). [11, с. 5] І цим імпульсом повинно бути інформаційне середовище, в якому протікають вибори, яке підстьобує бажання задуматися, осмислити, проаналізувати тощо, що наближає самовизначення виборців до процедурної раціональності.

Вибірний дискурс, що надає і актуалізує певні смисли, впливає насамперед на систему покладання цілей. Ухвалення рішення починається з формулювання проблеми, яка усвідомлюється за допомогою питання. «Взаємозв'язок між питанням і відповіддю є формою вираження відповідальності» [12, с. 41], тобто вибір стає усвідомленим тільки тоді, коли усвідомлюється проблема, яку треба вирішити, формулюється питання. Вибірний дискурс включає в себе знання і цінності. У ньому не тільки закладена пояснювальна потенція – чому індивід повинен думати певним чином і здійснювати ті чи інші дії, але й міститься відповідь на запитання: чому речі є такими,

якими вони є. Дискурс підказує не стільки як і що думати, скільки про що, як формулювати внутрішні запитання. І це знання передує цінностям. При цьому коли ми говоримо про вибори, воно повинно бути зрозуміле, насамперед, як буденне знання більшості членів суспільства.

Під час продукування і розуміння тексту в комуніканта формується ментальна модель обговорюваної ситуації. Така модель містить у собі інформацію про дійсність, події, учасників, а також довготривалі знання про світ, що утворюють загальний контекст. Ця інформація виражається в тексті і входить у необхідну аперцепційну базу для його розуміння слухачем. Модель може бути як статичною, яка заснована на минулому досвіді та відповідає відомим фактам і політичним подіям, так і динамічною, і складається відповідно до поточної ситуації [7, с. 69]. Зазвичай це змішана модель, коли минулий досвід включається в розуміння й осмислення поточних подій. Важливу роль у моделі відіграє інтенція, мотивуюча мовленнєва поведінка. Використання поняття моделі дає змогу в теоретичному плані концептуалізувати зв'язок між ментальним уявленням дійсності і передачею уявлення в дискурсі. Отже, дає можливість уявити поточний момент інтенціонального стану комуніканта, який відображається в дискурсі в усній і письмовій формах.

Під час визначення понятійного змісту терміна ми спираємось на розуміння електорального дискурсу як такого підвиду політичного дискурсу, який є індикатором як ефективності діяльності партії, що подається кандидатом на пост президента, так і успішності професійної діяльності самого політика. За такого підходу структурні компоненти електорального дискурсу постають як ідентичні структурним компонентам дискурсу політичного, але водночас мають власну специфіку, що і є підставою для виділення електорального дискурсу як самостійного дискурсивного різновиду.

Електоральний дискурс, так само як і будь-який інший формат спілкування, зумовлений культурно-ситуативними нормами [13], втілюється в мовних жанрах. Такі компоненти, як склад учасників, локалізація події, виконувана комунікативна функція, дають підставу розглядати дискурс електоральної комунікації як жанр політичного дискурсу. Жанри передвиборчого дискурсу – складні мовні події [14], у структурі яких можна виділити прості, менші за обсягом одиниці інтеракції. Вони мають інституалізований і ритуалізований характер, фіксований склад учасників, вступають у законодавчо регульовані

суб'єктно-адресатні відносини, актуалізуються в типовій мовленнєвій поведінці політиків – кандидатів на пост президента країни і спрямовані на досягнення ключової мети електорального дискурсу – отримання електоральної переваги, що сприяє здобуттю перемоги в боротьбі за владу [там само].

Безсумнівно, успіх передвиборчої комунікації залежить від низки факторів, серед яких важлива роль відводиться комунікативній компетенції політика, яка залежить від його умінь застосовувати різні мовленнєві жанри. Щоб визначити яким жанрам політики-кандидати віддають перевагу, звернемось до таксономії політичних жанрів, яку запропонувала Р. Водак. Дослідниця виділяє політичні жанри, які належать до сфери дії та сфери контролю [15]. Жанри передвиборчої комунікації належать до підструктури сфери дії, знаходять прояв у формуванні громадської думки та самопрезентації політика-кандидата (прес-конференція, прес-реліз, інтерв'ю, ток-шоу, дебати, лекції, статті), а також у політичній рекламі, маркетингу і пропаганді (передвиборча програма партії, лозунги, листівки, оголошення, плакати тощо.).

Зважаючи на це, можна виділити ще одну важливу особливість передвиборчого дискурсу – тематичну детермінованість. Якщо в інших жанрах політичного дискурсу кількість і зміст практично нічим не обмежені, то в рамках передвиборчого дискурсу вони неминуче концентруються на діяльності тих чи інших кандидатів або політичних об'єднань – учасників передвиборчої кампанії.

Основним завданням електорального політичного дискурсу є навіювання адресатам (виборцям, громадянам суспільства) необхідності здійснення «політично-правильних» дій і / або оцінок. Вплив на сприйняття свідомістю (адресата) може відбуватися різними методами і бути націленим на зміну спочатку наявної в індивіда картини політичного світу шляхом впровадження у свідомість адресата певних думок, відносин і / або установок. Найчастіше це відбувається непрямо (наприклад, особливим мовленнєвим формулюванням) і необов'язково пов'язано з брехнею та перекручуванням фактів [7, с. 15].

Висновки. На нашу думку, щоб об'єктивно оцінити і дослідити таке складне явище, як електоральний дискурс, потрібно застосовувати комплексний підхід до його вивчення, у фокусі якого виявляються: по-перше, змістова сторона текстів цього дискурсу, дослідження якої доповнюється глибоким і послідовним аналізом мовних засобів,

прийомів, маніпулятивних стратегій, які впливають на свідомість адресата; по-друге, конкретні тексти, з урахуванням політичної ситуації, до якої вони належать, специфіки сприйняття цього тексту різними людьми; по-третє, когнітивна база передвиборчого дискурсу, яка експлікує ментальні бази суб'єктів комунікації, що зумовлені ідеологією інститутів, які вони представляють,

і визначають вербальну поведінку комунікантів (мовленнєві стратегії, тактики, ходи, риторичні прийоми, імплікації та пресупозиції, дискурсивні топіки.).

Такий підхід сприяє розумінню окремих жанрів передвиборчого дискурсу, а також виявленню загального та специфічного в організації електорального дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белова А.Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці. *Іноземна філологія*. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, 2002. Вип. 32. С. 11–14.
2. Коваль І.О. Президентський дискурс: сутність, структура, функції, цілі. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 3 (24). С. 158–163.
3. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. *Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования*. Москва : ИНИОН РАН, 2002. № 3. С. 32–43.
4. Михалева О.Л. Политический дискурс. Специфика манипулятивного воздействия. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 256 с.
5. Чудинов А.П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры : монография. Екатеринбург : Екатеринбург. Урал. гос. пед. ун-т., 2001. 176 с.
6. Паршина О.Н. Российская политическая речь: Теория и практика / под ред. О.Б. Сиротининой. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Издательство ЛКИ, 2007. 232 с.
7. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. Москва : ИТДГК «Гнозис», 2004. 326 с.
8. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия. Москва : Флинта: Наука, 2006. 136 с.
9. Авдеенко И.А. Структурные и суггестивные свойства вербальных составляющих рекламного текста : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Барнаул, 2001.
10. Фролова І.Є. Регулятивний потенціал стратегії конфронтації в англomовному дискурсі : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04. Харків, 2015. 508 с.
11. Kahneman D. Maps of Bounded Rationality: A perspective on intuitive judgment and choice. *Les Prix Nobel*. 2002 / Ed. T. Frangsmyr. P. 416–499.
12. Сорина Г.В. Принятие решений как интеллектуальная деятельность. Москва : Гардарики, 2005. 253 с.
13. Карасик В.И. Типы стратагемного дискурса. *Коммуникативные аспекты современной лингвистики и лингводидактики*. Волгоград : Волгоградское науч. изд-во, 2008. С. 3–10.
14. Гольдин В.Г. Имена речевых событий, поступков и жанры русской речи. *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация*. – Москва : Лабиринт, 2007. С. 90–102.
15. Wodak R. *Pragmatics and Critical Discourse Analysis. A cross-disciplinary inquiry*. URL: <http://www.benjamins.com> (дата звернення: 25.11.2009).